

TƯ TƯỞNG ĐẠO ĐỨC HỒ CHÍ MINH

I. QUAN NIỆM CỦA HỒ CHÍ MINH VỀ ĐẠO ĐỨC VÀ CƠ SỞ HÌNH THÀNH TƯ TƯỞNG ĐẠO ĐỨC CỦA NGƯỜI.

1. Quan niệm của Hồ Chí Minh về đạo đức.

- **Đạo đức là nền tảng, là cái gốc chi phối mọi hành vi của con người.** Hồ Chí Minh nói *“Người cách mạng phải có đạo đức cách mạng làm nền tảng mới hoàn thành được nhiệm vụ cách mạng vẻ vang”*. Cho nên, nói đạo đức là gốc, là nền tảng là nói đến những giá trị tinh túy nhất, quyết định phẩm chất, nhân cách của mỗi con người.

- Khi nói về mối quan hệ giữa đức và tài, Hồ Chí Minh không khi nào tách rời hai mặt đó, cũng không nhấn mạnh mặt này mà hạ thấp mặt kia. Người luôn kết hợp chặt chẽ *Đức – Tài, Tài – Đức* không thể thiếu mặt nào.

** Vậy đạo đức cách mạng là gì?*

“Đạo đức cách mạng là ra sức phấn đấu để thực hiện mục tiêu của Đảng, hết sức trung thành phục vụ giai cấp công nhân và nhân dân lao động, tuyệt đối không thể lừng chừng”.

2. Cơ sở hình thành tư tưởng đạo đức Hồ Chí Minh.

a) Từ truyền thống đạo đức, đạo lý của dân tộc Việt Nam, được đúc kết từ nhiều năm nghìn năm lịch sử *“Lấy đại nghĩa thắng hung tàn, lấy chí nhân thay cường bạo”*; *“Việc nhân nghĩa cốt ở yên dân”*; *“Nhân – Nghĩa – Trí – Dũng – Liêm”*.

b) Từ những nguyên lý của chủ nghĩa Mác – Lênin về đạo đức học. Chủ nghĩa Mác-Lênin khẳng định trong xã hội có giai cấp, đạo đức bao giờ cũng mang tính giai cấp, Lênin viết *“Đạo đức của chúng ta là từ lợi ích của cuộc đấu tranh giai cấp của giai cấp vô sản mà ra”*. Đạo đức vô sản là từ lòng kính yêu, thương cảm đối với giai cấp công nhân và nhân dân lao động bị áp bức, bóc lột, bất công bởi các giai cấp thống trị mà kiên quyết tiến hành cuộc đấu tranh giai cấp nhằm giải phóng họ và xóa bỏ tận gốc mọi nguyên nhân gây ra đau khổ và bất hạnh cho con người.

c) Là sự kế thừa những tinh hoa đạo đức của nhân loại từ phương Đông đến phương Tây, từ cổ đến kim, từ triết lý đạo đức của Khổng-Mạnh, Nho giáo, Phật giáo... Người đã chắt lọc những giá trị tinh túy của các nền đạo đức của thế giới vận dụng vào Việt Nam.

d) Tính cách, nhân cách, phẩm chất đạo đức con người Hồ Chí Minh. Người luôn luôn đặt lên hàng đầu việc rèn luyện, tu dưỡng những chuẩn mực đạo đức cực kỳ trong sáng, mẫu mực trong mọi hoàn cảnh, với mọi con người.

II. NHỮNG CHUẨN MỰC CƠ BẢN TRONG TƯ TƯỞNG ĐẠO ĐỨC HỒ CHÍ MINH.

1. Nội dung cơ bản của các chuẩn mực đạo đức theo tư tưởng Hồ Chí Minh.

a) Nêu cao đức Trung – Hiếu:

- Trung – Hiếu là nét đặc trưng, truyền thống của đạo đức dân tộc Việt Nam. Người đã bổ sung, mở rộng, phát triển truyền thống đó lên một tầm cao mới. Đó là *“Trung với nước, hiếu với dân”*; *“Trung với Đảng, hiếu với dân, sẵn sàng chiến đấu hy sinh vì độc lập, tự do, vì chủ nghĩa xã hội. Nhiệm vụ nào cũng hoàn thành, khó khăn nào cũng vượt qua, kẻ thù nào cũng đánh thắng”*.

- Mục tiêu của đạo đức Trung – Hiếu được Hồ Chí Minh xác lập rất rõ ràng, cụ thể, không chung chung, trừu tượng; đó là phấn đấu vì độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội. Hồ Chí Minh nhấn nhủ *“Trên vì nước, dưới vì nhà – Một là đức hiếu, hai là đức trung”*

Từ đó có thể rút ra những điều khái quát về đạo đức cách mạng *“Nói tóm tắt thì đạo đức cách mạng là: quyết tâm suốt đời đấu tranh cho Đảng, cho cách mạng, đó là điều chủ chốt nhất. Ra sức làm việc cho Đảng, giữ kỷ luật cho Đảng, thực hiện tốt đường lối chính sách của Đảng, đặt lợi ích của Đảng và của nhân dân lao động lên trên hết, lên trước lợi ích riêng của cá nhân mình. Hết lòng hết sức phục vụ nhân dân, vì Đảng, vì nhân dân mà đấu tranh quên mình, gương mẫu trong mọi việc...”*

b) Trong mọi quan hệ:

Với công việc, với mọi người và với chính mình phải luôn nêu cao được đạo đức *Cần – Kiệm – Liêm – Chính – Chí công vô tư*; *mình vì mọi người – mọi người vì mình*; *gian khổ đi trước, hưởng thụ nhận sau*.

Người nói:

*“Trời có bốn mùa: Xuân-Hạ-Thu-Đông;
Đất có bốn phương: Đông-Tây-Nam-Bắc,
Người có bốn đức: Cần-Kiệm-Liêm-Chính;
Thiếu một mùa thì không thành trời;
Thiếu một phương thì không thành đất;
Thiếu một đức thì không thành người”*.

Trong phạm trù đạo đức, Người đòi hỏi mỗi người phải đặt mình trong một tổng thể các mối quan hệ rất đa dạng: với mọi việc mình làm, với mọi người mình có mối quan hệ và cả với chính mình, luôn luôn phải tỏ rõ là người có tư cách – đạo đức mẫu mực, đúng đắn, nghĩa là không thể giả tạo, lừa dối mọi người và với chính cả bản thân mình.

Đạo đức còn phải biết thực hành chí công vô tư và phải chống thói *“dĩ công dinh tư”* nghĩa là phải biết quý trọng của công, của chung, không được biến của công thành của tư, của chung thành của riêng; phải biết sống *“mình vì mọi người”*;

dám chấp nhận “gian khổ đi trước, hưởng thụ nhận sau”. Muốn vậy, cần đề cao chủ nghĩa tập thể, tư tưởng cộng đồng, chống chủ nghĩa cá nhân ích kỷ là thứ “giặc nội xâm, phá từ bên trong ra, lại không nhìn thấy nó”.

Có thể thu tóm những nội dung trên trong những tiêu chí lớn của đạo đức cách mạng và gọi đó là năm đức tính của mỗi con người: NHÂN – LỄ – TRÍ – DŨNG – TÍN. Và chính Người đã thể hiện một cách trọn vẹn, sáng ngời, xuyên suốt cuộc đời tất cả những tiêu chí đó.

c) Đạo đức cách mạng đề cao sự trong sáng, giản dị, tiết kiệm, lành mạnh, chống lãng phí, tham ô, phô trương hình thức.

Người nói “Tôi chỉ có một ham muốn, ham muốn tột bậc, là làm sao cho nước ta được hoàn toàn độc lập, dân tộc ta được hoàn toàn tự do, đồng bào ai cũng có cơm ăn áo mặc, ai cũng được học hành. Riêng phần tôi thì làm một cái nhà nhỏ nhỏ, nơi có non xanh, nước biếc để câu cá, trồng hoa, sớm chiều làm bạn với các cụ già hái củi, em trẻ chăn trâu, không dính líu gì với vòng danh lợi”.

Những điều mà Người nói trên từ trái tim và tình cảm nồng nàn, trong sáng, từ những đức tính, nhân cách, lối sống bình dị. Hồ Chí Minh khẳng định “Thắng lợi của CNXH không thể tách rời với thắng lợi của cuộc đấu tranh trừ bỏ chủ nghĩa cá nhân”.

2. Ra sức xây dựng nền đạo đức cách mạng cho các thế hệ công dân Việt Nam theo tư tưởng Hồ Chí Minh.

Với quan niệm đạo đức là cái gốc, là nền tảng nhân cách của mỗi con người, cho nên Hồ Chí Minh rất coi trọng việc xây dựng, rèn luyện các chuẩn mực đạo đức-tư cách cho cán bộ, đảng viên nói riêng và cho các thế hệ công dân nói chung.

a) Coi trọng và tổ chức tốt quá trình giáo dục, rèn luyện, xây dựng đạo đức ở cả ba môi trường: gia đình, nhà trường và xã hội.

Hồ Chí Minh chỉ rõ “Giáo dục các em là việc chung của từng gia đình, trường học và xã hội. Bố mẹ, thầy giáo và người lớn phải cùng nhau phụ trách; trước hết phải làm gương mẫu cho các em trước mọi việc”.

- **Gia đình** là cái nôi đầu tiên của mỗi con người phải chú trọng giáo dục, rèn luyện đạo đức “làm người” cho con em từ tấm bé; để giáo dục được trẻ em, bản thân các bậc ông bà, cha mẹ.... phải là tấm gương đạo đức để lớp trẻ noi theo; tránh để chúng phải học, phải làm theo những gương mờ, gương xấu.

- **Nhà trường** và thầy cô giáo có vai trò hết sức quan trọng và quyết định một phần sự trưởng thành đối với công dân. Vì học ở trường không chỉ có kiến thức cơ bản, cần thiết mà trước hết còn phải có được một nhân cách, đạo đức, lối sống mẫu mực để bước vào cuộc đời “làm người” theo đúng ý nghĩa mà ông cha đã để lại “Tiên học lễ, hậu học văn”.

- **Xã hội:** bên cạnh xã hội nước ta đã có bước phát triển nhanh, đạt nhiều thành quả; cũng đã nảy sinh nhiều mặt xấu như ma túy, cờ bạc, mê tín dị đoan,

những đôi phong bại tục trong ma chay, cưới hỏi, trong nếp sống, lối sống....mà sinh thời Hồ Chí Minh đã nhiều lần phê phán, lên án và đòi hỏi phải được xóa bỏ để xây dựng “Đời sống mới”, giữ lấy “thuần phong mỹ tục” và những nét đẹp truyền thống của đạo đức, đạo lý ông cha nhằm tạo dựng một xã hội công bằng, văn minh.

b) Đề cao tinh thần tự giác, tự mỗi người thường xuyên rèn luyện, tu dưỡng đạo đức – tư cách.

Hồ Chí Minh chỉ rõ “Đạo đức cách mạng không phải trên trời sa xuống. Nó do đấu tranh, rèn luyện bền bỉ hàng ngày mà phát triển, củng cố, cũng như ngọc càng mài càng sáng, vàng càng luyện càng trong”; “Muốn làm cách mạng phải cải cách tính nết mình trước tiên”; “Gạo đem vào giã bao đau đớn – Gạo giã xong rồi trắng tựa bông – Sống ở trên đời người cũng vậy – Gian nan rèn luyện mới thành công”.

Tu dưỡng, rèn luyện đạo đức theo những chuẩn mực trong sáng là công việc suốt đời và phải trải qua đấu tranh gian khổ giữa tích cực và tiêu cực; tiên tiến và lạc hậu; giữa chủ nghĩa tập thể và chủ nghĩa cá nhân; giữa chính tâm với tà tâm ngay ở trong mỗi con người.

Một tập thể cũng như mỗi cá nhân, chỉ cần một lúc nào đó lơ đãng tu dưỡng, tỏ ra chủ quan, tự mãn với trình độ và quá khứ của mình, nhất định sẽ dẫn tới sự sa sút về phẩm chất, đạo đức.

Về chủ nghĩa cá nhân, Người đã vạch ra, đó là một thứ giặc nội xâm, nó đẻ ra hàng trăm thứ bệnh cản trở bước tiến của cách mạng và của mọi người. Để đấu tranh tiêu diệt, xóa bỏ chủ nghĩa cá nhân, đòi hỏi mỗi người phải có dũng khí, bền bỉ và nêu cao chủ nghĩa tập thể; để rèn luyện tinh thần tập thể, tính tổ chức kỷ luật, chống mọi thứ bệnh chủ nghĩa cá nhân, cần thực hành phê bình và tự phê bình giúp đỡ nhau cùng tiến bộ. Người coi “đó là cách tốt nhất” để tăng cường đoàn kết và khắc phục những yếu kém của mỗi người.

c) Coi trọng công tác sơ kết, tổng kết, rút kinh nghiệm, phát hiện những điển hình tiên tiến, người tốt, việc tốt, để biểu dương, khen thưởng kịp thời.

Bằng kinh nghiệm hoạt động thực tiễn cực kỳ phong phú và nắm chắc khoa học tâm lý, Hồ Chí Minh đã từng phân tích “Trong cuộc sống, ai cũng muốn tốt đẹp, muốn tiến bộ. Đó là điều căn bản và phổ biến”.

Nhưng ở mỗi người, bên cạnh mặt tốt, còn những điều chưa tốt cần phải được động viên; biểu dương những mặt tốt và phê bình, đấu tranh để sửa chữa những mặt yếu kém. Vì vậy, cần quan tâm tổ chức tốt việc sơ kết, tổng kết, rút kinh nghiệm sau khi thực hiện mỗi nhiệm vụ, mỗi phong trào để tìm ra những điển hình tập thể và cá nhân tiên tiến, xuất sắc, anh hùng, chiến sĩ thi đua nhằm biểu dương khen thưởng kịp thời cũng như uốn nắn những lệch lạc, sai sót, yếu kém của đơn vị hay của cá nhân cán bộ, đảng viên.

Tổ chức phong trào thi đua có chất lượng, hiệu quả, việc khen thưởng và trừng phạt được thực hiện kịp thời, đúng mức không chỉ có tác dụng thúc đẩy phong trào cách mạng mà điều quan trọng nữa là qua đó, việc xây dựng, giáo dục, bồi dưỡng, rèn luyện những con người mới về phẩm chất đạo đức trước hết sẽ càng được nâng cao. Hồ Chí Minh từng chỉ rõ “*Bất kỳ việc to, việc nhỏ đều phải có thi đua thì mới có cố gắng*”.

Hồ Chí Minh nhấn mạnh “*Chế độ ta là chế độ mới, nhân dân ta đang trau dồi đạo đức mới, đạo đức XHCN của những người lao động “ta vì mọi người, mọi người vì ta”. Trong khi xây dựng cái mới, chúng ta phát triển những đức tính tốt đẹp của tổ tiên ta và học tập những gương tốt của nhân dân các nước anh em*”. Người khẳng định “*Sự nghiệp cách mạng là một sự nghiệp lâu dài và gian khổ, song nhất định thắng lợi. Mọi người chúng ta, bất kỳ ai, làm việc gì, ở cương vị nào, đều phải là những chiến sĩ dũng cảm của sự nghiệp vẻ vang ấy*”.

III. HỌC TẬP VÀ VẬN DỤNG TƯ TƯỞNG ĐẠO ĐỨC HỒ CHÍ MINH VÀO GIAI ĐOẠN HIỆN NAY.

Đất nước ta đang diễn ra quá trình CNH, HĐH nhằm xây dựng một nền kinh tế tiên tiến, một xã hội văn minh, hiện đại và những con người mới – con người XHCN. Nghị quyết Đại hội IX của Đảng soi sáng việc rèn luyện, bồi dưỡng phẩm chất đạo đức cách mạng của mỗi người, mỗi tập thể cán bộ, đảng viên và quần chúng nhân dân gắn liền với việc đẩy mạnh phong trào thi đua yêu nước theo lời gọi của Hồ Chí Minh, càng tăng thêm sức sống và hiệu quả trong công cuộc đổi mới vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ và văn minh.

+ Tiếp tục quá trình bồi dưỡng, rèn luyện tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống chân chính, cách mạng, trong sáng cho các thế hệ công dân Việt Nam hôm nay và mai sau.

+ Đẩy mạnh cuộc đấu tranh chống lại chủ nghĩa cá nhân và những chứng bệnh khác do chủ nghĩa cá nhân gây ra.

+ Khẳng định và phát huy những tư tưởng đạo đức đúng đắn, lành mạnh cho mọi người và cho mỗi người vì một mục tiêu cao cả là bảo vệ vững chắc nền độc lập dân tộc và xây dựng thành công CNXH.

+ Mở rộng và tăng cường việc giáo dục, bồi dưỡng lý tưởng, tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống trong sáng, lành mạnh cho mọi người trước hết là đội ngũ cán bộ, đảng viên, đoàn viên.

+ Phát huy những truyền thống tốt đẹp của nền đạo đức, đạo lý người Việt Nam đi đôi với học tập, vận dụng những tinh hoa đạo đức và các giá trị văn minh của nhân loại.

+ Tiếp tục quán triệt và ra sức thực hiện những nội dung, yêu cầu về văn hóa, giáo dục, xây dựng con người mới xã hội chủ nghĩa.

+ Kiên trì đấu tranh ngăn chặn và đẩy lùi những mặt trái, những tệ nạn tiêu cực của cơ chế thị trường, của quá trình mở cửa hợp tác và hội nhập kinh tế quốc tế nhằm bảo vệ phát huy những phẩm giá đạo đức tốt đẹp của dân tộc.

- Cần** là siêng năng, chăm chỉ, đúng giờ, chu đáo để không ngừng nâng cao năng suất lao động.
- Kiệm** là tiết kiệm, không xa xỉ, lãng phí, không bừa bãi.
- Liêm** là trong sạch, không tham lam (tiền bạc, của cải, địa vị, danh tiếng).
- Chính** là không tà, thẳng thắn, đứng đắn.
- Chí công vô tư** là ham những việc ích quốc lợi dân, không ham địa vị và công danh phú quý, nêu cao chủ nghĩa tập thể, trừ bỏ chủ nghĩa cá nhân, có chí công vô tư thì lòng dạ mới trong trẻo, đầu óc mới sáng suốt.